

pot iz inflacije

V široko zaledje samoupravnega odločanja je danes dovolj trdno zastirano razpoloženje, da delavci uspešni sojo vojno in prudenek ter postarbi za lasno dobro pa tu di za napredak svoje okolice. Samoupravljalsko celoto, stkana iz množice celice, ne bi smela vzemirjati kakšna organizacijska motnja, ki bi hromila izprepletano kolesje odločanja in zaradi katere bi kdo od samoupravljalcev mogel reči, da so njegovi interesi preslabo izraženi ali celo nesposobovani.

Seveda bi bila takšna priobza sprejemljiva pred nekaj meseci. Tedaj, recimo, temeljne organizacijske niso vseposoda delovale. V njih notranji rast se je vpletalo še toliko starega gledanja, po katerem naj bi odločanje od spodaj preprečevalo smotrno in ekonomično povezovanje širših proizvodnih ter gospodarskih interesov.

Ta kritika se ni odpravljala, čeprav je dovolj jasno, da jo prinašajo na svetlo v skupnih službah nekaterih delovnih organizacij, pri čemer dajejo vedeti, da pač negodujejo zaradi izgubljene oblasti. Če tega ne povedo ravno tako naravnost, pa dovolj zgovorno nizejo napake, ki jih odkrivajo pri temeljnih organizacijah, poudarjajoč predvsem, naj bi odločanje od spodaj navzgor preprečevalo zlivanje širših interesov ter ciljev. Kritika te vrste se ni izgubila moči, čeprav se ji je močno zmanjšala vrednost, najprej seveda tam, kjer so z integracijami uspeli spraviti skupaj prenekatere organizacijske sorodne dejavnosti in zdaj usmerjajo trud v razmišljanje, kako bi združeno proizvodnjo podelili na pametneje delujoče sestavljene celice. Ti naj z vsakodnevnim obratovanjem ustvarjajo več, najprej zato, ker se lahko izognejo preneliki in predragi pestrosti znotraj ene same temeljne celice in jo raje zagotavljajo v integracijski celoti.

Samo bežni stiki in posamične primerjave za zdaj pričajo o samoupravnem napredku znotraj produkcijskih odnosov. Kar se tiče same organizacije, so neprimerno bolj razviti, kot so bili, četudi nihče še ni izmeril, koliko je bilo zares narejenega in kje ni prišlo do ustrezne preobrazbe.

Popolnejši pregled bi bil seveda nadse dobrodošel, saj bi, javno razmjen, samoupravljalcem najbolj nazorno pokazal, kje jim jemljejo pravice in kako naj se sami lotijo pomanjkljivosti, kot jih vidijo drugi v njihovem upravljalškem delovanju.

Cetudi takšen pregled ne obstaja, pa vseeno praktično razmišljanje o samoupravljalskem redu in disciplini danes dobiva vse bolj izdihčeno podobo v obliki opozoril, v koliko je pri nas od obnašanja delovnih ljudi ter organizacij združenega dela odvisno, kako dolg bo korak v smeri zdravega gospodarskega napredovanja.

Ker naša ušesa tovrstnih napotkov niso vajena, resna beseda, ki poziva k samoupravnemu redu in disciplini, nekaterim zadoja kot kritika samoupravljalskega mehanizma, drugim pa zaradi tega celo godi. Češ, vidiš, prišlo je do stremite in spet do mogoče odločati v ožjih krogih ter si prihraniti čas, potreben za preprečevanje delovnih ljudi, da je vsaka ponujena rešitev smotrna ali celo izredno pomembna.

Prav gotovo so primeri, kje naj bomo kot samoupravljanci bolj disciplinirani, dovolj dobro izbrani in ne potrjujejo pričakovani, češ odstopili bomo od demokratičnosti odločanja. Ravno nasprotno od tega. Prepričujejo delovne ljudi, da je prišel čas, ko je treba samoupravljanje spraviti za stopnico navzgor, še naprej razvijati produkcijske odnose in jemati pooblastila državi povsod tam, kjer jih je mogoče vzeti.

Če je samoupravljanje dobro organizirano in so delegatski predstavniki zamenjali dosedanje delavske snete ter prevzeli njihova polnomočja in so se zbori delovnih ljudi preboleli otroško dobo previdnega glasovanja za vsako rešitev, potem je umešno ozreti se nazaj in pogledati, kaj so prinesli sklepi v praktično življenje delovnih ljudi. Najprej v najbolj praktični del, merjen z dohodkom, pri katerem se najbolj očitno pozna kakovost samoupravljalskega glasovanja.

Merila reda in discipline so seveda v prvi vrsti ekonomska. Če bi začeli pri delitvi ustvarjenega dohodka, bi v Sloveniji nedvomno ugledali, da so ponekod več sredstev določili za amortiza-

cijo in obratni kapital, manj za osebne dohodke. Seveda so za dober zglede nekateri, ki jim je bolj kot drugim uspelo popraviti cene in so imeli dovolj manevrskega prostora za pametno delitev. Bili pa so v večini. Gotovo so drugod pokvarili razmerja med poslovnimi sredstvi in izdatki za prejemke. Udarjeni zaradi zamrznjenih cen so postregali denar in skušali dohitevati druge, ki so imeli več na razpolago. Ni bilo odločilno, ali bo za ta denar kaj več narejenega. Marsikje je bilo živiljenjsko važno le uloviti naraščajoče stroške, ki so zagrozili, da bodo znižali delavcev standard.

Vse to se je dogajalo, čeprav je bil v javnosti dan predvsem poudarek, da so kolektivni zviševali prejemke najnižjim kategorijam delavcev in se je ta njihova skrb polagala prelevila v uravnilovko, ki naj manj ustreza kvalifikacijski sestavi slovenskega delavstva in je celo zapeljala prenekatere delovne organizacije, da z nekvalificirano delovno silo polni prosta mesta ne ozirajo se na zahtevnost proizvodnje. Preteklo je precej časa, preden je bilo mogoče ugotoviti, da zaradi povzemanj delitvenih razmerij peša organizacija dela in se produktivnost tudi posredno zmanjšuje, predvsem pa slabi zanimanje za večjo storilnost.

Za pravišnje odločanje samoupravljalcev je zato dobrodošla graja, da so s socialnimi popravki osebnih dohodkov pokvarili delitev po delu. Nazaj je treba priključiti skrb za kakovost ter se potruditi, da bodo prejemki odvisni od tega, kako obsežno je opravljeno delo posameznika. Tako govori opozorilo, ki predvsem poudarja, da je za pravilno odločanje samoupravljalcev v temeljnih organizacijah združenega dela še kako pomembno, če spodbujajo nagibe za kakovostno gospodarjenje, še bolj kakovostno proizvajanje ter kakovostnejšo delitev.

Opozorilo, ki leti na delitev v delovnih organizacijah združenega dela, ima seveda dvojno vrednost, pa čeprav je naslovljeno na upravljalce temeljnih organizacij in govori o njih obnašanju. Med vrsticami dopoveduje, da so izrabljali in celo podpirali inflacijo, ker jim je hitreje popravljala dohodke in zadrževala visoko proizvodnjo.

Z inflacijo se je bilo mogoče izogniti problemom, ki jih je napovedovala resolucija o letošnji gospodarski politiki. Ta je narekovala, da bo treba neprimerno bolj skrbeti za ekonomičnost poslovanja, pospešeno dvigovati produktivnost in nadvse skrbno bdeti nad izvozom, ki naj bi bil tudi letos gonilna sila proizvodnih prirastkov.

Da vse ni potekalo tako in da se gospodarska pridobitnost manjša, četudi za zdaj še prespeč skrivno očem, izdajajo pregledi gospodarskih gibanj. Povedo, da je namesto kakovostnega prevladalo inflacijsko obnašanje v delovnih organizacijah. Nevarnost je huda. Omalovažujoč odnos do izvoza je namreč izrinil skrb za devizno pokritje nakupov v tujini. Na domačem trgu se pač proda vse, kar se napravi in to po visokih cenah. Te je mogoče izsiliti, v dogovoru dveh proizvajalcev na račun tretjega in na račun delovnih ljudi, katerim se pred očmi dražijo vsakovrstni izdelki.

Samo vrtočlana inflacija, dvakrat hitrejša od tiste, ki jo prinaša uvoz, lahko začasno vzdržuje navidezno skladje ekonomskih odnosov. Ta hip se zvišuje likratni standard delovnih ljudi ter zaposlovanje, ohranja investicije in še privla visoke dohodke v družbene dejavnosti.

V menjavi s tujino se je skladje začelo krhati. Notranja inflacija bo, kot napovedujejo, prihodnje leto še višja, če ji nihče ne bo stopil na prste.

Te posledice narodnogospodarskega vidika strokovnjaki prej ugledajo kot upravljalci v delovnih organizacijah. O tem ni dvoma. V temeljnih organizacijah so bili predolgo zaskrbljeni, če jim bo uspelo priboriti si odmrznitev cen in se izogniti nevarnosti, da bi v tekmi z drugimi proizvajali izgubo namesto dohodka. Iz te skrbi izhaja pogajanje z vezno administracijo, pri katerem ni videti konca potem še s sorodnimi organizacijami, da bi bilo zvišanje cen kar se da ugodno in bi zaleglo še za nekaj mesecev naprej.

Če nihče ne opozori, kam pelje navijanje cen ter izrabljanje inflacije, najprej prvi poskusijo doseči svoje, drugi vidijo, da so uspeli in se potem pridružijo v ose večjem številu. Kdo ne bi pričakoval, da kakovostnega gospodarjenja ne bi zamenjali s pritiski navzven, posebnost je umešno, opozorila na disciplinirano obnašanje mnogih proizvodnih osebkov mu dajejo težo in hkrati ponujajo še odgovor, da v samoupravnem redu seveda obstajajo pravila, ki se jih je treba držati in katerih vrednost je treba neprestano vzdrževati pri življenju.

Pogled nazaj na samoupravljalsko odločanje o proizvodnih rezultatih in o skrbi za večjo proizvodnjo izdaja, da je glasovanje potekalo, ne da bi vsi razmislili o posledicah, preden so dvignili roke za osebne dohodke, na primer, pa še za kaj drugega.

To pa nikakor ne obtežuje tistih, ki so v prvi vrsti odgovorni za uresničevanje gospodarske politike in za pravočasno ukrepanje. Ta odgovornost je še toliko večja, ker bi morali dosti hitreje odstopiti od pooblastil, ki jim dajejo moč tolikšnega vpliva na gospodar-

ska gibanja in administrativnega poseganja v poslovanje delovnih organizacij. Če bi na tem področju hitreje uresničevali ustavo, kar pomeni, da bi združenemu delu prepuščali uravnavanje medsebojnih razmerij, bi potem lahko vsa kritika polno letela samo na delovne organizacije in na njihovo obnašanje.

Tako pa so delovni ljudje živeli v razmerah, ki so jih navajali na take postopke, da so se inflacijsko obnašali. Če bi bili dosledni in bi raziskovali, zakaj je inflacija tako močno napredovala v tem letu, bi najbrž uvideli, da antiinflacijski program ni bil pravočasno uresničen in ni federacija pripravila izvedbenih predpisov zanj. Torej v gospodarski politiki niso bili postavljeni tisti opozorilni znaki, ki bi prepovedovali inflacijsko obnašanje in bi napeljevali na gospodarno razsojanje vseh proizvodnih dejavnikov.

Ker ta program kot politično izhodišče za gospodarsko delovanje v letu 1974 ni prižgal pravih opozorilnih znakov, so delovni ljudje

je v proizvodnji počasi zanemarjali kakovostno gospodarjenje in pozabljali, naj bi z odrekami počasi zdravili položaj. Namesto tega so bežali od odgovornosti in jo naložili upravi, niso združevali dela ter sredstev, da bi dosegali boljše rezultate, ampak so jih pričakovali od zunaj. Zato tudi niso spreminjali marsikaj, kar je narekovala resolucija o gospodarski politiki, niso se dovolj učinkovito lotili strukturnih neskladij in delovali še močno po starem.

Odkrit pogovor o samoupravnem redu ter disciplini je lahko dandanes, ko samoupravno kolesje deluje, tvoren. Če drži, da vsi podpirujemo inflacijo, potem bo še bolj držalo, da se ji moramo vsi odpovedovati. Eni s tem, da povedo, kje je najbolj ranljiva in tudi usmerijo ukrepe proti njej, drugi spet s tem, da pozivajo k politični akciji zoper inflacijo in jo tudi organizirajo, tretji nazadnje s tem, da se ji zares postavijo po robu. V tem samoupravnem redu nihče ne more manjkati. V tej ugotovitvi pa je lahko začetek vsega boljšega.

Alenka Mišič

Marjan Kunej Lakota ni le pomanjkanje kalorij	
Poštni predal 29	18
Pogovor z Miškom Kranjcem	19
Saša Micki V Sloveniji lani blizu 80 tisoč delavcev iz drugih republik	20
Dominik Komadina Pet ravni zdravstvenega varstva	
Slavoljub Djukić Ključ za vsa vrata	21
Vili Pšeničny Skozi razprave do enotnosti	
Lojze Kante Kakšnim smerem dati prednost?	
Milan Maver Pismo mojemu delegatu	22
Jozo Puljizevič Zakaj je Strozji umrl osamljen?	
Marjan Sorli Universitas magistrorum et scholarium	23
Dimitrij Rupel Dilema: proračun ali »lokalni« sistem	
Lenja Vipotnik Nova vizija napredka	24
Avugst Puđgar Sirimavo Bandaranaike	
Stane Ivanc Kako iz slepe ulice	
Branko Savič Zapis iz Indije	25
Jaka Stular Neurščeni ni več moči prezreti	
Tit Doberšek Reforme na vseh ustih	26
Evald Pšisar Matahari: oko dneva	
Zdravko Ilč Zapisi o »drugi domovini«	27
Jostp Majski Še vedno empirija in intuicija	
Anton Kolar Umetnost in stres	28
John Humprey Imunologija za revne	
I. Gunar Psevdoznanost in njeni čistilci	29
Marija Namors Starj videz — novo jedro	30
Andrej Novak V golističnem Lurdu	
Maja Gosti-Homšak Drobna in velika kupčija	31
Miloš Macourek Iz zoologije	32

Foto Joco Zmizaršič

Iz raziskave migracijskih gibanj

V Sloveniji lani blizu 80 tisoč delavcev iz drugih republik

Priliv bo trajal dotlej, dokler mehanizacija v posameznih krajih ne bo nadomestila živega dela

Zunanji ali vidni znaki gospodarskega in družbenega razvoja posameznih krajev so vsekakor, med drugim, selitve oziroma migracije delavcev. Selitveni tokovi potekajo vedno iz gospodarsko manj razvitih v gospodarsko bolj razvita območja. Za območja, od koder potekajo selitveni tokovi, je poleg gospodarske nerazvitenosti značilna tudi agrarna prenaseljenost, visoka nataliteta in nizka izkoriščenost delovne sile.

Doslej je naša osrednja pozornost veljala predvsem delavcem, ki odhajajo v tujino. Odliv kvalificiranih in visokokvalificiranih kadrov v tujino je problem, do katerega ne moremo biti ravnodušni. S to problematiko se podrobneje ukvarja Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Ni manj pomembna pa niso naša notranja migracijska gibanja (selitve iz republik v republiko), le da se doslej s to problematiko nismo resneje ukvarjali oziroma o njej javno spregovorili. Medtem ko delavci iz Slovenije odhajajo na delo v tujino, prihajajo k nam delavci iz drugih republik. Intenzivni gospodarski razvoj (še posebej v gradbeništvu in industriji) povzroča, da so postali posamezni slovenski delci za prebivalstvo mnogih delov Jugoslavije imigracijsko izredno privlačna žarišča, medtem ko je preseljevanje iz Slovenije v druge dele naše države zelo ustajalo.

Potrebe po delavcih iz drugih republik v slovenskem gospodarstvu so očitno velike, čeravno še vedno ne vemo natančno, kolikšne so te potrebe in koliko časa še bodo. Vse kaže, da bo priliv iz sosednjih republik trajal še vse dotlej, dokler mehanizacija ne bo v pretežni meri nadomestila živega dela in, po drugi strani, dokler bo v manj razvitih območjih presežek delavcev. Migracijski procesi so torej neposredno odvisni od različnih gospodarskih in družbenopolitičnih dejavnikov v vsej Jugoslaviji.

(stanje 31. 12. 1973):

	Osebe, ki iščejo zaposlitev	Število prostih delovnih mest	Razmerje
Bih	49.814	2.207	1:23
Crna gora	12.749	569	1:25
Hrvatska	53.999	6.638	1:8
Makedonija	74.325	2.062	1:36
Slovenija	11.612	5.876	1:2
Srbija	196.790	12.463	1:16

Ce omenjene misli ilustriramo z zgornjo tabelo lahko ugotovimo, da je razmerje med prostim delovnim mestom in številom delavcev, ki iščejo zaposlitev, najneugodnejše v Makedoniji, Crni gori, Bosni in Hercegovini. Med osebami, ki iščejo zaposlitev pri nas, je torej najmanj velik delavcev iz teh republik, seveda pa tudi iz Hrvatske, saj je leta nam najbližja. Preko zavodov za zaposlovanje najde svojo zaposlitev v Sloveniji na leto približno 9.000 delavcev iz drugih republik, vendar je to le manjši del

množi se zaposljuje namreč mimo zavodov. Mnogi delavci ostajajo v Sloveniji določen čas, nakar se vračajo v svoje republike, drugi pa se trajno preselijo. Bil bi najbrž torej čas, da se vprašamo, kaj smo storili (tako za tiste, ki ostajajo le določen čas, kot za one, ki se priseljujejo) za vse delavce, v kolikšni meri so se leti integrirali v delovno in socialno okolje oziroma kaj bi bilo treba se storiti.

Koliko jih je in kje so zaposleni

V dnevnem tisku srečujemo v zadnjem času zelo različne in nasprotujoče si ocene o številu delavcev, ki trenutno bivajo in delajo pri nas. Raziskovalni center za samoupravljanje je v začetku letošnjega leta v sodelovanju z republiko skupnostjo za zaposlovanje izvedel akcijo zbiranja podatkov o delavcih iz drugih republik, ki so pri nas zaposleni. Zaradi enoznačnosti smo definirali delavca iz druge republike kot delavca, ki:

- se je rodil zunaj SR Slovenije, (in)
- katerega starši so bili tedaj stalno prijavljeni zunaj SR Slovenije, (in)
- je najmanj do svojega 16 leta bival zunaj območja SR Slovenije.

Odziv delovnih organizacij na akcijo je bil zadovoljiv, tako da lahko zbrani podatki nudijo zanesljiv okvir za nadaljnje delo.

V gospodarstvu je bilo torej leta 1973 zaposlenih 75.500 delavcev iz drugih republik, v negospodarstvu pa 1.500. Popis prebivalstva 1971 je našel 74.384 teh delavcev, v kar so šteli tudi vsi, ki delajo v zasebnem sektorju in trenutno brezposelni oziroma nezaposleni (družinski člani). Če ne upoštevamo, da z našim popisom letih nismo zajeli, lahko vendarle ocenimo, da se je število delavcev iz drugih republik v dveh letih povečalo najmanj za približno 2.616. Mnenje, da priliv delavcev iz drugih republik narašča, je torej točno.

Delavci iz drugih republik so takole zaposleni gospodarskih panogah:

Panoga dejavnosti	Vseh delavcev iz drugih republik	100 % v strukturi panoge
Industrija in rudarstvo	37,27	7,85
kmetijstvo	3,60	12,57
gozdarstvo	1,00	16,48
gradbeništvo	36,67	42,43
promet in zveze	7,82	14,42
trgovina in gospodarstvo	5,58	4,98
obrtni	4,46	11,60
kommunalna	3,60	14,84

V industriji in gradbeništvu je zaposlena večina (79,94%) vseh delavcev iz drugih republik, pri čemer velja še dodati, da je v gradbeništvu celo največja gostitev. Skoraj vsak drugi zaposleni v gradbeništvu je iz druge republike.

Ce primerjamo zbrane podatke, ki jih je 1967 zbral Milan Natek (Geografski zbornik, 1969, str. 407 do 497), ugotovimo nekaj zanimivih prerazporeditev. Medtem ko se zaposlenost delavcev iz drugih republik v gradbeništvu ni bistveno spremenila (leta 1967 je bilo v tej veji zaposleno 37,9%

vseh delavcev iz drugih republik), je bistveno narašča zaposlenost v industriji in rudarstvu (od 7,6% na 37,27%) in upadla v kmetijstvu in gozdarstvu (1967 leta za kmetijstvo 23,3%, za gozdarstvo 8,3%). Drži torej, da je za večino delavcev, naj si bodo domači ali pa delavci iz sosednjih republik, zaposlitev v kmetijstvu in gozdarstvu le začasna in za marsikoga le trenutni izhod iz življenjske stiske. Čeprav so kmetijstvo, gradbeništvo in komunalna dejavnost panoge, za katere je značilno pomanjkanje težaške delovne sile, lahko sklepamo, da so za delavce iz drugih republik privlačnejše tiste gospodarske veje, v katerih so sezonski podnebni vplivi na zaposlitev manj pomembni. To pomeni, da se v teh panogah zaposlujejo predvsem delavci, ki žele ostati v Sloveniji dalj časa oziroma, ki se želijo trajno preseliti. Teh pa, kot bomo videli, ni malo.

Delavci v industriji in rudarstvu

Podatki so iz raziskave, ki jo je raziskovalni center za samoupravljanje opravil v novembru 1973 na reprezentativnem vzorcu v industriji zaposlenih delavcev iz drugih republik.

Večina delavcev je prišla iz Hrvatske (41,70%) in Bosne in Hercegovine (33,01%). Iz obeh republik skupaj torej 74,71%. Več kot polovica v povprečju (65,85%) izvira iz vsakega življa. Iz manj razvitih delov s pretežno ekstenzivno agrarno proizvodnjo se torej tudi v tem primeru oblikuje industrijski delavec.

Ni torej čudno, da je prišlo k nam in se pri nas zaposlilo kar 82,05% nekvalificiranih delavcev. Zanimivo pa je, da se je kvalifikacijska struktura teh delavcev med zaposlitvijo pri nas dokaj spremenila. Skoraj vsak drugi nekvalificirani delavec je medtem pridobil kako (morda interno) kvalifikacijo.

Delavci iz	Prejeli prihodov v Sloveniji sem bil	Danes sem
	— nekvalificiran	— nekvalificiran
SR Hrvatske	60,92	35,84
SR BiH	69,37	45,34
SR Srbija	52,88	35,07
SR Makedonija	62,00	25,00
SR Crne gore	37,50	18,75
AP Vojvodine	49,99	42,85
AP Kosova	74,99	50,00
Povprečno	62,05	38,75

V povprečju bi bila polovica delavcev (50,40%) pripravljena na dodatno izobraževanje v prostem času. Le 32,24% očitno ne kaže težnje po nadaljnjem izobraževanju. Manj potrebe po izobraževanju je med starejšimi kot med mlajšimi, manj pri ženskah kot pri moških, manj pri nekvalificiranih kot pri kvalificiranih, manj pri tistih z osebnim dohodkom do 1.800 kot pri ostalih. Skratka, podobno kot med slovenskimi delavci; težnje in želje po nadaljnjem izobraževanju so med najnižjimi izobraženimi kategorijami mnogo manjše kot pri ostalih, ženske so v povprečju manj ambiciozne. Nasprotno pa moramo ugotoviti, da je v povprečju 50% s pripravljeno željo po dodatnem izobraževanju zelo pomemben podatek!

Koliko časa so že v Sloveniji

Ze nad deset let živi pri nas 25,74% delavcev, ki delajo v panogi industrije

V SR Sloveniji so zaposleni že	Delavci iz						
	Povprečno	SR Hrvatska	SR Srbija	SR BiH	SR Makedonija	SR Crna gora	AP Vojvodina
do 11 mesecev	16,93	10,03	23,64	15,67	29,16	12,50	21,42
od 1 do 2 let	19,10	13,62	18,99	26,86	20,83	31,25	21,42
od 3 do 4 let	12,73	12,90	10,46	17,16	16,16	—	7,14
od 5 do 6 let	7,72	7,52	8,52	6,71	8,33	12,50	—
od 6 do 7 let	5,28	5,37	6,58	4,47	—	—	7,14
od 7 do 8 let	2,84	4,30	2,32	2,32	—	—	—
od 8 do 9 let	3,92	4,65	4,26	2,98	—	6,25	—
od 9 do 10 let	5,69	6,81	4,26	6,71	8,33	—	7,14
nad 10 let	25,74	34,76	20,93	17,16	16,66	37,50	28,57

Morda ne bo odveč, če se dotaknemo še fluktuacije. Kar 59,07% anketiranih je delovna organizacija, kjer smo jih zasledili, tudi prva zaposlitev v Sloveniji. Če pristoje k temu še 28,45% delavcev, ki so bili pred tem že zaposleni v eni delovni organizaciji, potem dobimo le 2,52% bolj ali manj tipičnih »fluktuantov«. V petih ali več delovnih organizacijah ni bil zaposlen niti 1 (cel) odstotek delavcev. Delavcem iz drugih republik v industriji in rudarstvu ni mogoče v povprečju očitati večje fluktuabilnosti. Res so morda določene delovne organizacije, kjer velika in hitra fluktuacija delavcev iz drugih republik povzroča delovni organizaciji skrbi in velike materialne izgube, toda slej ko prej bo vzrok treba iskati v delovni organizaciji sami in njeni skrbi do teh delavcev.

Priselitev

Kaj je torej osnova vsem omenjenim podatkom? Od oseh delavcev iz drugih republik v slovenski industriji zasledimo le 34,15%, ki še ni docela priseljeno. V povprečju je le 12,86% delavcev izjavilo, ča se ne namerava priseliti, preostali (brez že priseljenih in brez teh, ki se ne bi želeli priseliti) — 25,35% pa navaja v glavnem težave glede stanovanja.

Težnje delavcev iz drugih republik (v slovenski industriji) po priseljevanju so torej več kot odtine. Stanovarska problematika je torej tem delavcem problem številka 1. V tem kontekstu lahko jasno razločujemo dve skupini: manj izobražene (nekvalificirane), ki prejemajo nižje osebne dohodke, in bolj izobražene (kvalificirane).

V Slovenskih industrijskih podjetjih zasledimo:

na 100 domačih delavcev	12 članov odbora sindikata
na 100 delavcev iz drugih republik	17 članov odbora sindikata
na 100 domačih delavcev	11 članov zveze mladine
na 100 delavcev iz drugih republik	23 članov zveze mladine
na 100 domačih delavcev	8 članov zveze komunistov
na 100 delavcev iz drugih republik	15 članov zveze komunistov
na 100 domačih delavcev	18 članov katkega samoupravnega organa
na 100 delavcev iz drugih republik	16 članov katkega samoupravnega organa

Članstvo v odborih sindikata zrealizirajo kolektivno, da kandidirajo in volijo tudi delavci iz drugih republik v odbor, čeravno je v njihovi delovni organizaciji samo nekaj teh delavcev. To pa na koncu rezultira strukturno večji delež sindikalno ak-

ti in rudarstva. V zadnjem času (1972) pa se je v to panogo zaposlilo 16,93% delavcev. Delavci, ki živijo v Sloveniji deset in več let, izvirajo zlasti iz Hrvatske in Crne gore.

Zečetna potreba slovenske industrije po manj kvalificirani delovni sili s tem sklepa krog — večina izobraženih in kvalificiranih delavcev ostaja v Sloveniji.

Do istega rezultata pa prihaja tudi po drugi poti. V kolikor je delavec prišel v drugo republiko (v tem primeru v Slovenijo) s kratkoročnimi, sezonskimi ambicijami, je njegov osnovni interes osredotočen na zaposlitev. Kvaliteta bivališča, prehrana kakor tudi večina dogajanja v delovni in socialni sredini, vse to je podrejeno osnovnemu cilju: zaslužiti in prihraniti čim več denarja.

V kolikor pa je delavec prišel v drugo republiko že z namenom, da bo tu ostal, ali pa se je med sezonskim delom tako odločil, tedaj je njegov interes usmerjen na iskanje čim boljše možnosti zaslužka. V tem primeru imajo prednost tiste panoge dejavnosti, ki nudijo čim stalnejšo zaposlitev. Delavec poskuša napredovati v delovni organizaciji (pridobiti kvalifikacije, se dodatno izobražuje ali vsaj kaže pripravljenost). Na kratko povedano: ko delavec izgubi sezonski predznak, se njegove integracijske težnje okrepijo. Poleg napredovanja v izobraževalni in kvalifikacijski smeri postaja aktiven tudi v družbenopolitičnem in socialnointegrativnem pogledu.

Videli smo, kako močne so težnje v slovenski industriji zaposlenih delavcev po priseljevanju. Iz rezultatov smo lahko razbrali tudi, da so le te težnje v veliki meri uresničene. Zato nas tudi ne preseneča podatek o njihovi vključenosti v družbenopolitično delo.

Članstvo v odborih sindikata zrealizirajo kolektivno, da kandidirajo in volijo tudi delavci iz drugih republik v odbor, čeravno je v njihovi delovni organizaciji samo nekaj teh delavcev. To pa na koncu rezultira strukturno večji delež sindikalno ak-

ktivnih delavcev iz drugih republik kot med drugimi. Večje število članov zveze mladine med delavci iz drugih republik je razumljivo, saj so leti v glavnem selekcijska — mlajša populacija. Članstvo v zvezi komunistov pri delavcih

iz drugih republik pa reprezentira stanje v drugih republikah. Znano je namreč, da je gostota članstva v zvezi komunistov v preostalih jugoslovanskih republikah večja kot pri nas. Aktivna udeležba v organiziranih samoupravnih delih je vključen zlasti tisti del delavcev iz drugih republik, ki imajo srednjo strokovno šolo (najverjetneje v razne komisije).

Ce presojamo družbenopolitično aktivnost brez posebnega ozira na vrsto (torej ne glede, ali je član tega ali onega organa, ali je član te ali one politične organizacije), vidimo, da narašča aktivnost skladno z izobražbo.

Družbenopolitično	slovenski delavci	delavci iz drugih republik
aktivni nedokončana OS	33,63	17,37
od 4. raz. do popolno OS	27,01	40,97
poklicna šola	61,67	63,70
srednja strokovna šola	71,51	75,92
višja, visoka šola	86,86	94,12
Povprečno	49,69	49,38

Med slabše izobraženimi (nedokončana šola) delavci iz drugih republik je približno za polovico manj delavcev družbenopolitično aktivnih, razlika nadalje narašča v prid delavcem iz drugih republik in je največja v kategoriji delavcev z višjo, visoko izobrazbo (v tej kategoriji je kar za 13,26% več družbenopolitično aktivnih med temi delavci). Z bolj izobraženimi delavci, ki prihajajo k nam iz drugih republik, torej pridobiva naša industrija glede svojega notranjega, predvsem političnega potenciala.

Vključenost manjše slabše izobraženih (absolutno gledano gre tu za velika števila) in večine (absolutno so to manjša števila) bolj izobraženih delavcev v družbeno in politično aktivnost ima lahko določene posledice. Naši vtisi, mnenja ali ocene o delavcih iz drugih republik nastajajo navadno na osnovi pogostnosti izkustev. Tako slišimo marsikaj kritične misli o družbeni in politični nezainteresiranosti obravnavanih delavcev. Često slišimo tudi o pomanjkanju interesa za sprejemanje določenih informacij, o pomanjkanju interesa za informacije glede dogodkov v delovni organizaciji ali zunaj nje, ali pa da se stališča delavcev iz drugih republik razločijo od njihovih dejanj. Iz podatkov pa izhaja, da je take in tem podobne pogošitve treba zavržati vsaj glede delavcev, ki so zaposleni na področju industrije in rudarstva. Zvedene gre morda le za naše napake, npr. za pomanjkljivo organizirano obveščanje, kar si slovenski delavci v neki meri lahko nadoknadijo s pomočjo številnih drugih, tudi neformalnih, kanalov obveščanja. Morda sre v določenih primerih tudi za težave z jezikom. Morda pa da temeljito taka preobrazba na nepoznavanju njihovih težav. Pogosto namreč še prevladuje med slovenskimi delavci prepričanje da si delavci iz drugih republik pri nas želijo samo »prislužiti določeno vsoto denarja in se nato vrniti in reintegrirati v domače okolje. Taka naziranja pa vsekakor lahko vodijo do številnih konfliktnih situacij.

Saša Micki

Prispevek k razpravi

Pet ravni zdravstvenega varstva

Uresničevanje novih odnosov v zdravstvu

Prizadevanja za uresničevanje novih družbenoekonomskih odnosov na temeljih nove ustave, za utrjevanje samoupravnega položaja delavca v združenem delu ter za utrjevanje novih samoupravnih poti za učinkovitejšo zdravstveno varstvo so pripeljala do novega normativnega urejanja zdravstva in zdravstvenega zavarovanja.

Te odnose ureja zakon o zdravstvenem varstvu; osnutek tega zakona je že v predhodni javni razpravi, medtem ko ga bo skupščina SR Slovenije obravnavala konec letošnjega septembra. Zakon mora biti sprejet do konca letošnjega leta, veljati pa naj bi začel 1. januarjem leta 1975.

Osnutek zakona o zdravstvenem varstvu je pripravil republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo v sodelovanju s predstavniki samoupravnih interesnih združenj zdravstvenih skupnosti, zdravstvenih organizacij združenega dela in družbenopolitičnih organizacij. Osnutek zakona o zdravstvenem varstvu je zasnovan kot vsebinska celota, ki vsebuje in ureja področje samoupravnih interesnih združenj zdravstvenih skupnosti, zdravstveno varstvo in druge pravice iz zdravstvenega zavarovanja ter organizacijo dejavnosti zdravstvenih organizacij združenega dela.

V tem sestavku želimo spregovoriti o treh bistvenih sestavinah zakona: samoupravnih interesnih združenj zdravstvenih skupnosti, zdravstvenem varstvu in organizaciji zdravstvene službe v novih odnosih. Nova ustava terja poseben razvoj družbenoekonomskih odnosov tudi v zdravstvu. Ustanavljanje in naziv samoupravnih interesnih združenj zdravstvenih skupnosti utemeljuje ustava SR Slovenije (58. člen): v njih se uresničuje svobodna menjava dela.

Osnutek zakona določa le okvirne določbe in načela za organizacijo zdravstvenih skupnosti, vse nadaljnje določbe o organizaciji in delu teh skupnosti pa prepušča samoupravnim sporazumom ter statutom. Osnovna načela glede organizacije zdravstvenih skupnosti pa so: različna sposobnost in širša geografska zasedenost območij. Regionalna zdravstvena skupnost mora biti namreč sposobna zagotoviti zdravstveno varstvo in druge pravice iz zdravstvenega zavarovanja ter razširjeno reprodukcijo v zdravstveni dejavnosti.

Za kar najbolj neposredno uresničevanje pravic in interesov delovnih ljudi na področju zdravstvenega varstva izhaja zakon iz regionalne zdravstvene skupnosti kot izhodiščne formacije zdravstvene skupnosti, kar pomeni realizacijo 68. člena ustave SR Slovenije in predstavlja realno podlago za zagotavljanje širše vzajemnosti, solidarnosti, rizičnosti in racionalnosti. Kot deli regionalne zdravstvene skupnosti so organizirane temeljne zdravstvene skupnosti za območje občine. S tem je delegatski sistem tudi na tem področju izpeljan iz baze. Zveza zdravstvenih skupnosti pa samoupravno povezuje in združuje vse regionalne zdravstvene skupnosti, usklajuje politiko na področju zdravstvenega varstva ter uresničuje skupne interese.

Preusmeritev k zdravju

Pri opredeljevanju zdravstvenega varstva v zakonu izhajamo iz definicije zdravja, kot ga opredeljuje svetovna zdravstvena organizacija: »Zdravje je stanje popolne telesne, duševne in socialne blaginje in ne samo odsotnost bolezni. Harmonija telesne, duševne in socialne blaginje, kakor posameznika tako družbene skupnosti kot celote, predstavlja in zahteva takšne družbene odnose, ki omogočajo integracijo ne samo medicine in zdravstva, temveč vseh družbenih dejavnikov, ki so odgovorni za dvig življenjskega in zdravstvenega standarda. Zato se definicija zdravstvenega varstva takole glasi (32. člen): »Zdravstveno varstvo obsega sistem ukrepov, prizadevanj in dejavnosti za varovanje, krepitev in povrnitev zdravja, za izboljševanje zdravstvenih razmer, za preprečevanje in zmanjševanje obolenj ter invalidnosti, za zgodnje odkrivanje ter pravočasno in uspešno zdravljenje bolezni, za rehabilitacijo obolenih in poškodovanih in za razvijanje in utrjevanje vitalne sposobnosti naroda ter obsega tudi druge pravice iz zdravstvenega zavarovanja. Zato je sestavni del družbene reprodukcije in varen dejavnik produktivnosti dela ter sodi med pomembne elemente socialne politike in življenjske ravni delavcev in vseh delovnih ljudi.«

Cilj zdravstvenega varstva je doseči zdravje posameznika in družbe. Naloge zdravstvenega varstva so: doseči

napredek v zdravju posameznika in družbe do možnega optimuma, ki ga pogojujejo materialne možnosti družbe; odstranjevati vse škodljive vplive, ki bi utegnili oslabil ali ogroziti zdravje; ponovno vzpostaviti zdravje v primeru bolezni ali poškodbe; vzpostaviti takšno zdravstveno stanje, ki je čim bližje zdravju, če ga glede na raven sodobne medicinske znanosti že ni mogoče v celoti vzpostaviti.

Sodobno pojmovanje zdravstvenega varstva je neločljivo povezano s pojmom preprečitve (lat. *preventio* — prehiteti, priti prej, preprečiti bolezen). Zdravstvena preventiva zahteva akcijo, ki temelji na znanju o naravnem poteku bolezni, na ukrepih za izboljševanje oziroma utrjevanje zdravja, za preprečevanje bolezni in podaljševanje življenja.

Da bi dosegli cilje in naloge zdravstvenega varstva, moramo razvijati posamezne dejavnosti in načela organizacije za izvajanje teh ukrepov. Glede na to razločujemo pet vrst dejavnosti oziroma pet ravni zdravstvenega varstva:

1. Splošni ukrepi za utrjevanje zdravja in za dvig življenjske ravni celotnega prebivalstva.

2. Specifični ukrepi za preprečevanje obolenj. To je preventiva v konvencionalnem pomenu in zajema specifične ukrepe za preprečevanje določenih obolenj. Ti ukrepi so: cepiljenja, varstvo posebno ogroženih skupin prebivalstva, preprečevanje nezdov, vitaminizacije, fluorizacije, jodizacije, DDD itd. Zdravstvena oskrba (zdravstveno skrbstvo) obsega vse ukrepe za preprečevanje bolezni in poškodb.

3. Zgodnja diagnostika, v začetnem stadiju bolezni.

4. Pravočasna in uspešna terapija, da se čas zdravljenja čim bolj skrajša, da se zmanjša možnost komplikacij in posledic bolezni.

5. Preprečevanje zgodnje delovne nezmožnosti in invalidnosti ter rehabilitacija. Z odpravljanjem posledic bolezni ali poškodb želimo usposobiti delovnega človeka za opravljanje poklicnega dela, prilagojenega dela ali vsaj za osnovne življenjske funkcije. Zaradi tega sodbna samoupravna družba ne more več govoriti samo o zdravstvenem varstvu v okviru zdravstvene službe, ali enega »zavoda«, ker so tudi družbeni, socialni, ekonomski, kulturni in drugi dejavniki, ki odločilno vplivajo na zdravje. Zato ima tudi sodobno zdravstveno varstvo širši družbeni pomen. Pravica in dolžnost celotne družbene skupnosti je z usklajenimi akcijami in ukrepi zagotavljanje čim bolj popolno zdravstveno blaginjo posameznika in družbe.

Integracija v zdravstvo

Ce sprejmemo definicijo zdravstvenega varstva in tezo, da je zdravje osnovni element individualne in socialne blaginje (sreče), potem je razumljiva medsebojna odvisnost zdravja in splošnega življenjskega standarda. Iz tega izhaja, da je osnovna naloga zdravstvenih delavcev sintetizirati vsa pozitivna znanja in izkušnje ter jih usmeriti k uresničevanju popolne telesne, duševne in socialne blaginje ter ne samo boj proti bolezni, invalidnosti in smrti. To pa pomeni, da je zdravstveni delavec hkrati tudi javni družbeni delavec.

Za uresničevanje zdravstvenega varstva skrbi zdravstvena služba kot organizirana družbena dejavnost, ki jo izvajajo zdravstvene organizacije združenega dela z namenom varovati, ohranjati in krepi zdravje posameznika in družbe ter razvijati medicinsko znanost v skladu s potrebami operativne prakse. Zdravstvena služba obsega zdravstvene organizacije združenega dela, ki izvajajo naloge zdravstvenega varstva po enotnem sistemu in programu. V novejšem času naziv zdravstvena služba nadomeščamo z nazivom zdravstvena dejavnost; tako želimo še bolj poudariti družbeno-operativni namesto upravno-administrativni značaj zdravstva.

Uspešnost zdravstvenega varstva je odvisna od zdravstvenih delavcev, od razpoložljivih sredstev in organizacijskih oblik zdravstvene dejavnosti. Predlagana organizacija zdravstvene dejavnosti izhaja iz ustave in iz zakona o konstituiranju organizacij združenega dela (Ur. l. SRJ, št. 22/73) ter iz zahtev samoupravne prakse, ki nakazuje določene potrebe in zahteve po sodobnejši organizaciji zdravstvene dejavnosti. Zakon prinaša tu zlasti novosti:

— večjo fleksibilnost doslej precej toge in determinirane organizacije zdravstvene službe, s poudarjeno zahtevo po funkcionalni integraciji in smotri delitvi dela;

— poudarjene možnosti za ustanavljanje TOZD in njihovo povezovanje in skupnosti TOZD, sestavljene organizacije združenega dela oziroma združene zdravstvene zavode;

— intencija zakona je tudi, da se hitreje odpravljajo preživele organizacijske oblike, nadalje da se spodbuja sodobna organizacija in aktivno zdravstveno varstvo z uvajanjem disperzijskih metod dela ter prizadevanja, da se zdravstvena dejavnost čim bolj približa delovnim ljudem in občanom tako, da bodo imeli vsi prebivalci enake možnosti za zadovoljevanje potreb po zdravstvenem varstvu.

Takšna organizacija zdravstvenih zavodov dobiva s tem novo kvalitetnejši premik v smislu večje učinkovitosti, smotrnosti in racionalnosti.

Odprta vprašanja

Od javne razprave o osnutku zakona pričakujemo, da bo prispevala k izpopolnitvi in jasnejši izpeljavi nakazanih izhodišč, na podlagi česar bomo lahko izoblikovali dokončno besedilo tega zakonskega predpisa. V ta namen bo treba vložiti še dodatne skupne napore za razrešitev številnih dilem, ki se ob njem nakazujejo, tako da bo zakon še bolj konzistenten in da bo predstavljal ustrezen normativni akt za dogovor vseh delovnih ljudi in občanov.

Ze med izdelavo teza za zakon in pripravo besedila osnutka zakona se je razvila živahna razprava, ki je že prispevala k jasnejši izpeljavi nekaterih izhodišč. To zlasti velja za tiste predloge, ki prispevajo k še večji učinkovitosti zdravstvenega varstva, boljšemu in racionalnejšemu delu, jasnejši opredelitvi dolžnosti in pravic, tesnejšemu sodelovanju v zdravstvu, enakopravnosti in k odpravljanju slabosti in pomanjkljivosti pri zagotavljanju in izvajanju zdravstvenega varstva.

Zal pa so tudi take posamezne pripombe, ki so negativno usmerjene. Se vedno se namreč pojavlja težnja, da bi novo samoupravno obliko napolnili s staro vsebino in dosedanjimi odnosi, ki pomenijo zapiranje pred družbo in avtonomijo v imenu tradicije itd.

Prav tako želimo, da bi bila razprava čim bolj konstruktivna in bi pripeljala k razrešitvi posameznih dilem. Tako naj bi se v javni razpravi izoblikovala stališča o naslednjih pomembnih odprtih vprašanjih: samoupravljanje in delegatski sistem v samoupravnih interesnih združenjih skupnosti; samoupravno sporazumevanje in s tem utrjevanje samoupravnega položaja delavca v združenem delu; notranja organizacija samoupravnih interesnih združenjih skupnosti, statuti in različni samoupravni sporazumi; rizičnost oziroma regionalne zdravstvene skupnosti in odnosi do emot zdravstvenih skupnosti; vzajemnost in solidarnost zdravstvenih skupnosti; obseg in teritorialne meje; osnove in merila ter regulativi za svobodno menjavo dela v zdravstvenih skupnostih ter uresničevanje enakoga družbenoekonomskega položaja znotraj zdravstvenih skupnosti; vodenje storitev in razširjena reprodukcija v zdravstvu; prispevek zavarovanec (participacija) k stroškom za posamezne oblike zdravstvenega varstva; medsebojni odnosi družbenopolitične skupnosti in zdravstvene skupnosti; status strokovne službe in odnosi do zdravstvene skupnosti in zavoda za zdravstveno varstvo (zavode za higieno in epidemiologijo).

V poglavju o organizaciji zdravstvenih dejavnosti so se naslednje dileme: kako naj se približa zdravstvo ljudstvu in ljudstvo zdravstvu, kako zagotoviti družbeni interes v zdravstvenih organizacijah; ali so zdravstvene organizacije, ki izvajajo zdravstveno varstvo organizirane tako, da lahko dajejo prebivalstvu strokovno ustrezno, uspešno in racionalno zdravstveno varstvo v rednih in izrednih razmerah; kako pospešeno razvijati osnovno zdravstveno varstvo; ali je sedanja organizacija (velikih) zdravstvenih domov primerna; kako se bolj stimulirati integracijo in strokovno delitev dela; kako odpravljati slabosti in pomanjkljivosti v zdravstvu; ali je ustrezno opredeljen odnos družbe do zasebne zdravstvene prakse in sankcioniranja nedovoljene »črne prakse«; ali so upravičene zahteve po formiranju zdravstvenih delavcev z nižjo medicinsko izobrazbo; kako stimulirati enakomerno teritorialno razporeditev zdravstvenih delavcev in zdravstvenih zmogljivosti; kako zagotoviti vsem delovnim ljudem in občanom enake možnosti za zadovoljevanje potreb po zdravstvenem varstvu.

Zavedamo se, da vseh vprašanj, ki se pojavljajo v samoupravni praksi, ni mogoče zakonsko regulirati, zato bo potrebno določena preostala vprašanja urejati na samoupravni podlagi s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori.

Dr. Dominik Komadina

Marjetica (foto: Joco Znidaršič)

Ob razpisih za delovna mesta v SR Srbiji

Ključ za vsa vrata

Kaj se skriva za zahtevami

Zadnjih nekaj mesecev opažamo v Srbiji v večini razpisov za zasedbo delovnih mest dve novi zahtevi: »moralno-politične kvalifikacije« in »moralno-politična ustreznost«. Kdor se poteguje za razpisano delovno mesto, mora imeti tudi moralno-politične kvalitete oziroma mora biti ustrezna. Kakšna je razlika med »tema pojmovma«? V praksi je sploh ni. Izvzava uporabljajo pač glede na to, kakor komu prikladnejše in pomembnejše zvenita.

To je edino, kar je mogoče zanesljivo reči. O vsem drugem pa velja: kolikor natečajev, toliko zahtev in tolačenj.

V zemunskem podjetju Franjo Krč pomenijo moralno-politične kvalitete, kakor smo izvedeli, to, da »kandidat ni bil obsojen in podobno«. Tudi Podgorica iz Osijeka terja moralno-politične kvalitete, posebej pa, da kandidat ni bil kaznovan in »podobno«. Kaj torej pomenijo moralno-politične kvalitete v tem primeru? Morda odnos do samoupravljanja? Ne samo to. V oglaševanju beogradskega tržnice posebej omenjajo pravilen odnos do samoupravljanja, kandidat mora biti uveljavljen družbenopolitični delavec, tak, ki ni bil obsojen in ni v preiskavi, ne sme mu biti prepovedano ukvarjati se z določenim delom, vrh vsega tega pa še neogibni pogoj — imeti mora moralno-politične kvalitete.

Kdor hoče dobiti mesto pomočnika šefa železniške postaje Popovac, mora imeti visoke strokovne kvalifikacije, s svojim dosedanjim ravnanjem dokazovati jasno samoupravno opredelitev, biti mora aktiven član družbenopolitičnih organizacij, imeti pa mora tudi — moralno-politične kvalitete.

»Glavni šlager«

Povsod govorimo, da je temeljna kvaliteta naše družbe samoupravljanje, toda kandidat mora imeti še nekaj več: moralno-politične kvalitete. Prav res, kaj je to?

Človek bi se najprej pomislil, da po tej poti zahtevajo partijsko knjižico. »Ne, ni treba, da bi bil kandidat član zveze komunistov, biti pa mora družbenopolitično aktiven, so nam povedali iz avtotransportnem podjetju v Pančevu, kjer so razpisali natečaj za sekretarja temeljne organizacije združenega dela in šefa avtobusne postaje. »Ja, biti mora član ZK... ampak obvezno pa le ni... nič vas ne stane, če vložite prošnjo...« so nam odgovorili v subotički carinarni. »Jasno je, kaj to pomeni!« — so kratko in brez okolišnja odgovorili v Beogradturu. »Zaželeno je, da ste politično aktivni in da imate svoje stališče... Ni treba

nobene karakteristike,« so odgovorili v beogradske Planumu.

»Kaj vam bom razlagal, tovariš, ko pa tako ali tako sami veste! To je danes glavni šlager!« so nam neke drugje povedali s takim poudarkom, da bi lahko to besede razumeli tudi kot šalo. V želji, da šale ne bi zlorabili, bomo ime podjetja izpustili. Sicer je pa res vseeno, za katero podjetje gre, saj smo povsod, kjer smo se zglasili kot »potencialni kandidati«, dobivali tako pisane odgovore, da je težko razbrati, kaj hočejo s to natečajno obveznostjo. Se teže pa, kaj v resnici pomeni. Da mora biti kandidat član partije? Da še ni bil kaznovan? Ali da je samoupravno opredeljen? Da je politično aktiven? Ali vse skupaj? Ali, kratko malo, kot so nam rekli, »kandidat saj veste mora, tako... imeti moralno-politične kvalitete«. Ta tako pa je lahko tak ali drugačen, odvisno od stališča komisije. Morda ni potrebno nič. Zdi se, da marsikdo postavlja to zahtevo po inerciji samo zato, ker tako »delajo tudi drugi«. Ko bi bili še malo bolj vztrajni, bi morda prodrl v skrivnost, katere lastnosti zadovoljujejo komisije za razpis delovnih mest. Tudi ko bi se nam to posrečilo pa bi še zmeraj ostalo vprašanje, kako bo kandidat dokazal, da je »moralno-politično kvaliteten«. saj velikokrat izrecno zahtevajo pisna dokazila.

Zdravnik tudi z idejnopoličnimi kvalitetami

Nazadnje omenimo, da v razpisih navajajo novo zahtevo večinoma takrat, kadar gre za vodilna delovna mesta. A ne zmeraj. Tako mora na primer delavec-daktiograf La razredat pri subotički carini imeti moralno-politične kvalitete, ne sme biti v preiskavi, mora biti nezakovan in zdrav.

Tudi babica, zdravnik in inženir morajo dokazati moralno-politične kvalitete. Prst na celo.

Kandidat za zdravnika-anestezista na beogradske kliniki za ortopedsko kirurgijo in travmatologijo mora že imeti za sabo zdraviški staž, ne sme biti starejši kot 30 let, imeti pa mora tudi idejnopolične in moralne kvalitete. Torej ne samo moralno-politične, temveč tudi dejnopolične in moralne kvalitete mora imeti zdravnik, če se hoče ukvarjati s svojim poklicem.

Ta formulacija kajpada ni padla z neba. Treba je pomisliti, da se je pojavila v času, ko so v Srbiji pripravljali nov zakon o delovnih razmerjih. Toda po dolgih razpravah so jo zavrgli, tako da se prvi odstavek 42. člena najnovjšega zakona zdaj glasi: »S samoupravnim sporazumom o medsebojnih odnosih v združenem delu je mogoče na podlagi zakona določiti posebne pogoje, kar zadeva ustreznost za delo na določenem mestu.«

Toda hitri in nezadržni komentatorji zakona po občutku povsod v uteme-

ljitvah ohranjajo tudi termin »moralno-politične kvalitete«. In tako se je, domnevamo, rodila ta natečajna novost. In tako je zaradi vseh mogočih vulgarizacij, ogrožen smisel opravičnega prizadevanja, da bi se kadrovska politika bolj kakor zadnja leta prežela z ideali te družbe.

Spominjamo se še namreč, da so marsikje dokaj dolgo zameraljali profil vodilne osebnosti, kakršna je potrebna tej družbi: samoupravno opredeljena, etična, strokovno podkovana in odgovorna na delovnem mestu. Nereditko se je dogajalo, da je delavski svet izražal podporo svojim zaprtim vodilnim osebnostim ali da se je kolektiv vedel, kakor da ničesar ne opazi — s pogojem, da so bile »plata če dobre«. Velikokrat ni bilo jasno, kaj je kaj, in zato so pisno in poznejši partijski dokumenti posebej poudarili, da je treba okrepite vlogo zveze komunistov v kadrovske politiki in dati več možnosti samoupravno opredeljenim ljudem.

Zoper sektaštvo in diskriminacijo

Zal pa ni bilo mogoče odpraviti nekaterih pretranih pretravanj in samovoljnosti. Pogosteje, kot si predstavljam, se je oglašala zahteva, naj bodo ljudje, ki prihajajo na vodilna delovna mesta, obvezno člani partije. To so ponekod vzbudilo zahtevali tudi, če je šlo za obratne inženirje in predelavce. Bob ob steno so bila vsa opozorila, da to ni bila politika zveze komunistov ne med vojno ne po njej ne danes in da se širina jugoslovanskega komunističnega gibanja kaže prav v tem, kako zbira okrog sebe in podpira vse ljudi, ki se resnično bojujejo za samoupravne socialistične odnose. Centralni komite ZK Srbije je v svojih sklepih nastopil proti temu sektaštvu in diskriminaciji. Zavezal je namreč stališče, da bi se utegnili zgoditi, če bomo tolerirali takšno prakso, da bi dobili ne samo slabe vodilne osebnosti, marveč tudi slabe člane partije, ki jim bo osebni interes več kot etika in politika družbe. Toda težko je obrzdati razne lokalne in »osebne politike«, ki so daleč zašle, ne da bi vedele, kje bodo pristale.

Najvišja programska vrednost v politiki zveze komunistov — in tudi zgodovinsko najzvirnejša — je uveljavljanje ideje samoupravljanja. Spričo tega je naša največja moralno-politična kvaliteta prav odnos do samoupravljanja. Druge, dodatne zahteve, nedoločene, takšne, ki jih je mogoče razlagati na najrazličnejše načine, ustvarjajo samo zmedo, poenostavljajo današnje politiko, omogočajo sektaštvo, zasebniško ozkosrčnost, predvsem pa manipulacije birokratskega in tehnokratskega vrha.

Slavoljub Djukić

Kmetka (foto: Stojan Kerbler)

Financiranje kulture

Dilema: proračun ali „lokalni“ sistem

Zapiski s sestanka UNESCO

Od 11. do 14. septembra smo v Hercegovnem poslušali različna mnenja o tem, kako zagotoviti materialno osnovo kulturi in še posebej umetniški ustvarjalnosti. V referatih udeležencev iz domala vseh kontinentov (Bolgarija, Kanada, Danska, Finska, Francija, ZRN, Madžarska, Indija, Poljska, Senegal in Jugoslavija) je bilo največ slikovitih opisov instrumentalne financiranja, bilo pa je tudi nekaj kategoričnih zahtev: te bi bilo mogoče razporediti v dve skupini, v skupino, ki se je osredila na smer odločne vloge države in proračuna in v skupino, ki se je ogrevala za obliko spodbujanja manjših skupnosti.

Kar se tiče (hipotetične) tretje skupine, taksne, ki bi se potegovala za čisti avtomatizem tržišča kulturnih proizvodov, je treba ugotoviti, da je ni bilo. »Blika« je tedaj potekala okraj dileme o kulturi kot blagu.

Ce torej »sporočilo« srečanja nekspertov za financiranje kulture v stremno in kratko definicijo, lahko rečemo, da so se vsi po vrsti odrekli »spontane« delovanju kulture, da na kulturo in umetniško ustvarjalnost gledajo kot na dejavnost posebnega družbenega pomena in da vidijo prihodnost ter višjo raven kulture predvsem v tesnem sodelovanju z organiziranimi dejavnostmi družbe oz. oblasti.

Konfrontacija konceptov

Prvi govornik, Stevan Majstorović, ki je bil tudi vodja simpozija in glavni organizator mednarodne koordinacije, je predvidel razvoj srečanja, ki bi se utegnile razviti v konfrontacijo različnih konceptov ekonomskih in ideoloških. Zato je opozoril, da ni namen v tem, da se izluščijo razlike in postavijo meje med različnimi sistemi. Naša naloga, je dejal Majstorović, je v tem, da najdemo skupne sestavine in iz njih zgradimo enotno metodologijo. Pomembno je sodelovati in menjavati informacije, seznanjati se s tujiimi izkušnjami, da bi lahko potem posamezna država v skladu z družbenim življenjem svojega ljudstva razvijala kulturo, ki bi ustrezala tehnološkim spremembam.

Predstavnica pariškega centra UNESCO Genevieve de la Rochefoucauld je na podoben način opozorila, da cilj srečanja ne more biti v določanju kulturne politike — saj je ta pristojnost vlad — temveč v formuliranju metod in prikazovanju učinkov določenih politik. UNESCO, je dejala, spodbuja predvsem raziskovanje kulturnih pojavov in intenziven pretok informacij, ki je lahko bistvenega pomena za odločitve dejavnosti v različnih deželah.

Referentka iz Indije je predlagala enotno izrazoslovje za različne kulturne situacije (njen predlog je bil zajet v slediški konferenci) — in sicer naj bi različne kulture označili glede na njihovo ekonomsko osnovo kot tehnološke in predtehnološke. Na svetu, je menila Sita Narasimhan, obstajata dve vrsti kulture: tradicionalna in moderna. Da bi ju lahko primerjali in jima našli skupne poteze (in ju uskladili, medsebojno obogatili), je treba pro-

učevati družbeno sestavo: stopnjo urbanizacije in razvitosti transporta, vlogo države v razvijanju izobraževanja in kulture, razvitost množičnih občil, stopnjo pismenosti (ki je v tehnoloških družbah čisto nižja od stopnje same obveščanosti) in predvsem stopnjo »monetizacije« kake kulture in obseg »neuvotivljen« kulturne dejavnosti. Namesto koncepta (ki so ga postavljali skoraj vsi drugi udeleženci seminarja) profesionalne in organizirane kulture je predložila »negativni koncept« kulturnega obubožanja.

Bolgarsko in še kakšno mnenje

V svoji obsodbi »moderne« kulture Indija vendar ni bila osamljena, le da njeni »spremljevalci« niso bili toliko radikalni, da bi se zavedali vseh konsekvenc svojih predlogov. Saj je vendar vrsta njih nastopila zoper »stehinizarano«, »nečloveško« kulturo na ta način, da je v prikriti polemiki (ki bi lahko bila snov novega članka) obsodila »golo kvantiteto« na račun »kvalitete« (Kanadčan Fortier) in zanimala smisel množične kulture, ki »predpostavlja, da se kultura troši enako kot prehranbeni artikli« (Bolgar Ilkov). Predstavniki Bolgarije je šel v svoji obsodbi celo tako daleč, da je podvomil v smisel srečanja, karčno se je godilo v Hercegovnem, rekoč, da »zakon financiranja«, ki je hkrati zakon »businessa« in ki vodi k »regulaciji« okusov in kriterijev vrednotenja »v bistru pomeni »komercializacijo« kulture in osiromašenje človeške osebnosti. Sodelavec inštituta za kulturo pri bolgarski akademiji znanosti si financiranje kulture predstavlja drugače — drugače od finančnih (ekonomskih) zakonov: financiranje kulturnih aktivnosti mora biti »podrejeno glavnemu in strateškemu cilju... ki je v oblikovanju novega človeka, neke harmonične osebnosti, vzgoji človeka ustvarjalca, ljudstva — ustvarjalca...« Nato je omenil Ilkova razvil tezo, ki jo je podprl še predstavnik Senegala (Diouf), da sta razvoj kulture in razvoj ekonomske baze lahko različna, diahrona. Kaka država ima lahko visoko razvito tehniko, vendar je kulturno siromašna (Ilkov), ali nasprotno: kaka država je lahko revna (npr. Senegal), vendar je velika sredstva za kulturo in je visoko kulturno razvita. Bolgar je sklenil svoje razmišljanje z ugotovitvijo, da »vsevilike in dejstva uničujejo individualnost vsakega kulturnega in estetskega pojavnosti.«

Dve varianti

Zanimivo je bilo na seminarju srečanje dveh variant kulturne politike, oziroma kulturne ideologije: zahodne in vzhodne. Predstavniki obojih (če izvzamemo Dansko in deloma Nemčijo) so se zavzemali za proračunske rešitve. Tako Zahod kot Vzhod se v pojmovanju družbene pomoči kulturi nagibata k najpreprostejši zamisli — k ustanavljanju državnih skladov, k oblikovanju posebnih kulturnih proračunov in k prevladujoči vlogi države. Kanadčan André Fortier je menil, da je poseg države in birokracije nujen in da je »državna intervencija nujna za zagotovitev estetskega nivoja«. S

kulturo je podobno kot z religijo, je dejal Fortier, treba jo je obdržati za vsako ceno.

Dokaz, kako se lahko sporazumeta Vzhod in Zahod, je bilo tudi predavanje Madžara Gabora Konca. Ta je udeležencem razložil učinkovit, matematično dognan sistem centralnega financiranja. »Za naša«, je povedal, »je edino možen centralni proračun za kulturo, kajti le ta omogoča planiranje. Poudaril je, da se naloge za planiranje kulturne produkcije ne razlikujejo od nalog planiranja kakršnekoli produkcije in da je v razvoju kulture potrebno upoštevati vpliv znanstveno-tehnične revolucije. Nastop Konca je izzvenel kot razlaga nezainteresiranega tehnokrata, ki je izkušen v manipuliranju z družbenimi strojem. V tem je bil različen od drugih zagovornikov proračuna, za katere ta predstavlja predvsem garancijo ohranjanja kulturnih vrednot in t. i. kvalitete in varnostni nasip pred povodnjem množične, tudi učinkovite kulture. V splošnem je vsem, ki so zagovarjali proračun, poseg države in centralizirano financiranje — varščina za obstoj prave kulture in učinkovita kontrola pravega ustroja kulturne nadgradnje.

Naš prispevek

Vsi jugoslovanski nastopi so pomenili bolj ali manj odkrito polemiko s stališči pripadnikov proračunske ideologije. Prvi je zbral pozornost Majstorović, ko je rekel, da finančno financiranje — varščina za obstoj prave kulture in učinkovita kontrola pravega ustroja kulturne nadgradnje. Vsi jugoslovanski nastopi so pomenili bolj ali manj odkrito polemiko s stališči pripadnikov proračunske ideologije. Prvi je zbral pozornost Majstorović, ko je rekel, da finančno financiranje — varščina za obstoj prave kulture in učinkovita kontrola pravega ustroja kulturne nadgradnje.

Milan Božić se je v svojem referatu dotaknil problematike odnosa med kulturo in tržiščem in »stroškov za kulturo«. Problem oblikovanja sistema racionalne in učinkovite politike financiranja različnih vrst kulturnih dejavnosti je najtežji v splošni sferi usmerjanja kulturnega razvoja v družbi, je dejal Božić. To je posledica dejstva, da cilji in nameni, ki bi se jih lahko opasal je s kvalitativnimi kazalci, morajo biti izraženi na način, ki je največkrat precizno določen in natančno kvantificiran. Splošni zakon je, da morajo različni institucionalni sistemi koeksistirati, da bi bilo mogoče zagotoviti učinkovito razporejanje sredstev v območju kulture. V večini dežel je glavni pobudnik kulturnega razvoja država, in sicer na ta način, da skrbi za finančna sredstva za dejavnosti, ki ne bi mogla biti ustrezno financirane po nobeni drugi poti, in to tako, da za takšne dejavnosti zagotavlja perspektivo dolgoročnega razvoja. Na drugi strani pa je tržišče

močan in fleksibilen mehanizem, ki zagotavlja precej dobro sorazmerje in razumevanje med željami potrošnika in strukturo kulturne produkcije, kar je tudi objektivni kriterij za določanje cen različnih kulturnih dobrin in storitev, je menil Božić. Tržišče je pomemben vir sredstev za razvoj kulture katekol družbe. Torej mora mehanizem za financiranje kulture ustrezati dvema zahtevama. Prvič: biti mora učinkovit v tem smislu, da ustrezno za danim ciljem z najmanjšimi možnimi sredstvi in da glede na dana sredstva zagotovi maksimalne učinke. To predpostavlja tako učinkovito razporejanje financ v različne vrste kulturnih dejavnosti kot tudi učinkovito razdelitev finančnih bremen, namenjenih kulturi, na različne gospodarske in druge dejavnike. Drugič: mehanizem mora biti demokratičen, tako da potrošniki in proizvajalci kulturnih dobrin in storitev dobe trajen vpliv na strukturo kulturne produkcije.

Dr. Ljubomir Mađar je opozoril na posebno občutljivo točko kulturne ekonomije. Res je, je ugotovil na podlagi statističnih podatkov, da pri nas stopnja rasti stroškov za kulturo pretežno stopnja rasti družbenega proizvoda. Razlog za to je naslednji: »Iz čisto tehnoloških vzrokov je stopnja rasti delavčeve produktivnosti v kulturnih dejavnostih precej pod povprečjem ekonomije kot celote. Vendar stopnja rasti dohodkov in plač v nekem sektorju ni določena s stopnjo rasti delavčeve produktivnosti v tem sektorju, ampak s splošno rastjo produktivnosti. Stopnja rasti dohodkov in plač v sferi kulture bo tedaj večja od stopnje rasti množine (pa naj jo merimo na ta ali oni način) outputa. Stroški delovne sile po enoti outputa bodo zato sistematično naraščali. In ker je večina kulturnih dejavnosti intenzivna glede vloge delovne sile — spet zavoljo tehnoloških zakonitosti — bo učinek precejšen. To med drugim pomeni, da se določena stopnja rasti kulturnega outputa lahko ohrani samo v tem primeru, če se bo vsota finančnih sredstev, svrbiziranih v kulturne aktivnosti, poveževala s stopnjo, ki bo večja od stopnje rasti samega outputa. Seveda pa drža, da samo dejstvo, da je stopnja povečanja sredstev za kulturo večja od stopnje rasti družbenega produkta, še ne pomeni, da se bo output kulturnih dejavnosti povečeval z višjo stopnjo... Nadpovprečna stopnja rasti kulturnih stroškov je bila določena preprosto z dejstvom, da so takšne dejavnosti relativno stagnirajoče, kar zaveza povečanje produktivnosti, in da so tisti, ki so zaposleni v tem sektorju, morali blagor splošnega povečanja dohodka in produktivnosti deliti z vsemi drugimi.«

Jugoslovanski prispevek k srečanju v Hercegovnem je bil precejšen in je ponudil realno alternativo ideološki proračuna. V skladu z našimi zamislimi (ki morda niso najbolj »praktične« in operativne v smislu potreb zahodnih tehnokratov, vzhodnih planerjev ter elitističnih prerokov kulturnega potopa z obeh strani) je bilo tudi zanimanje (nezazupanje, tina zavist) ostalih udeležencev, ki vendarle niso bili do kraja prepričani v svoje ideje. Vsi so enoglasno sprejeli priporočilo UNESCO, naj spodbudi široko in komparativno raziskavo o učinkih decentraliziranega financiranja kulture.

Dimitrij Rupel

Jugoslovanski model univerze

Nove vizije napredka

Vloga univerze v transferu znanosti, znanja in tehnologije

Bistvena lastnost sodobnega sveta je nova družbena vloga znanosti. Rezultati znanstvenih raziskovanj se kar najhitreje transformirajo v novo tehnologijo, znanstven pristop pa je osnova raziskovanja na vseh področjih človeške dejavnosti. Prvenstveno mesto razvoja znanosti je univerza. Odtod tudi izhaja njena naloga pri transferu tehnologije. Univerza pa je tudi izobraževalna institucija, pri čemer je odnos znanost — izobraževanje dvošmeren. Znanost je pri tem eden od primarnih medijev povezovanja univerze z družbo, izobraževanje pa je ena izmed oblik prenašanja znanosti na delovno mesto.

Problem transfera je dejansko del celotnega vprašanja odnosov med znanostjo, visokim šolstvom in gospodarstvom. To je predvsem znanstveno pa tudi ekonomsko in politično vprašanje. Odnos ni odvisen samo od tega, koliko bodo rezultati znanstvenih raziskovanj modernizirali in razvili proizvodnjo, temveč sega v samo bistvo družbenega razvoja in preobrazbe. Ne gre le za koncept sodelovanja znanosti in tehnologije v razvoju, temveč za premostitev jezua med znanostjo in proizvodnjo, raziskovanjem in izobrazbo. Lahko bi rekli, da je znanost izhodiščna točka proizvodnje, oziroma da je proizvodnja tehnično-tehnološka realizacija znanstvenih raziskovanj. Transfer tehnologije je zato tisti, ki opredeljuje mesto univerze v družbeni strukturi, seveda hkrati s drugimi dejavniki. Univerza mora biti zaradi tega ne samo integrirana v celoto družbe in njenih proizvodnih in političnih tokov, temveč mora prav zaradi vloge, ki jo igra pri transferu tehnologije, iti pred družbo. Kaj storiti?

Pravilna politika transfera tehnologije lahko prispeva k zmanjševanju razlikov med bogatimi in siromašnimi kraji, kar je eden osrednjih problemov današnjega sveta. Zaradi tega se mora sodobna univerza direktneje in globlje angažirati v celokupnem procesu razvoja tehnologije. To pa zahteva določene spremembe v njeni organizaciji in načinu dela. Treba je razviti celovitejšo obliko sodelovanja z gospodarstvom nasploh, z industrijo in drugimi družbenimi institucijami. Poleg obstoječih znanstvenih raziskovanj je treba razvijati kompleks multidisciplinarnih raziskovanj z jasno definiranimi družbenimi cilji ter omogočiti večjo cirkulacijo kadrov med univerzo in industrijo. Univerza bi morala težiti k temu, da postane center za prenos, ohranjanje in razvijanje znanstvenih, strokovnih in tehnoloških informacij, tako tistih, ki se generirajo v svetu, kot onih, ki so produkt domačega okolja.

Nagel prenos znanja v proizvodnjo

Prva postavka za transfer tehnologije je, da je univerza sestavni del družbenega in gospodarskega mehanizma, ki se ukvarja z razvojno politiko kake države. Zaprt karakter univerzitetne organizacije ni primeren za multidisciplinarna raziskovanja, ki so bistvena zahteva današnjega časa. Sodobna družba mora reševati probleme okolja, energije, vodnih zalog, urbanizacije, zaštite zdravja itd., a tega ne more doseči brez velikih ekip strokovnjakov raznih profilov. Največja težava multidisciplinarnih raziskovanj pa ni v zbiranju dobrih strokovnjakov iz raznih področij, temveč to, da se nauče medsebojno komunicirati. Razdeljenost univerz na tradicionalne fakultete in katedre ne ustreza multidisciplinarnemu načinu dela.

Vloga univerze v prenosu tehnologije na nacionalno in mednarodno področje je nova. O njej se govori šele zadnje dve, tri desetletja. Vse do nedavnega je družba od univerze zahtevala samo strokovnjake, formirane bolj ali manj na tradicionalnih znanjih. Prav tako je univerza zahtevala visok nivo znanstvenega raziskovanja, in sicer iz dveh razlogov: brez tega dela se ne bi mogli izobraziti eksperti visokega ranga, in drugič, odkrivanje novih znanj je vedno potencialni izvor nove tehnologije.

Zahteva, da je univerza direktno vključena v proces transfera tehnologije, se v prejšnjih obdobjih ni pojavljala. Danes je to stališče že preseženo. Hiter prenos znanja v proizvodnjo in druga področja življenja je eden od najmočnejših dejavnikov razvoja moderne države. Zato se pred univerzo postavljajo nove naloge. Kriza sodobne univerze ni v kvaliteti akademskih dela, temveč v nasprotju med neadekvatno organizacijo in novimi nalogami, od katerih je ena najbolj pomembnih tudi transfer tehnologije.

Jugoslovanski model reforme univerze odpira med drugim možnost

direktnega povezovanja univerze, gospodarskih in družbenih institucij. Transfer tehnologije zahteva nove odnose med znanstvenim delom, visokim šolstvom in družbo v celoti. Notranja organizacija univerze mora biti bolj fleksibilna, manj podrejena centraliziranim administrativnim institucijam in obrnjena k direktnim uporabnikom njenih storitev.

Jez med razvitimi in nerazvitimi

Ekonomski razvoj v svetu je imel za posledico poglobljanje prepada med razvitimi in državnimi v razvoju. S ciljem za hitrejši lasten napredek in zmanjševanje obstoječih razlik se je pred manj razvite postavilo aktualno vprašanje nakupa oziroma transfera moderne tehnologije. Zato je to področje postalo predmet proučevanja tako na univerzah razvitih držav kot na univerzah držav v razvoju.

Transfer tehnologije poteka skoraj vedno enosmerno, to je iz razvitih v manj razvite države, vloga univerze pa se nanasa zgolj na ustvarjanje kar se da ugodnih kadrovskih in drugih pogojev za sprejem novih tehnologij. Če pa pojmuemo pod transferom ne samo tehnologijo v ozkem smislu, temveč tudi nacionalna bogastva na področju kulture in družbenih ved, postane prispevek univerze neprecenljiv. Prenos kulturnih bogastev in znanstvenih dosežkov s področja družbenih ved ima popolnoma dvosmerno orientacijo. Na področju kulture je nespremenljiva delitev na razvite in nerazvite oziroma velike in male, ker je znano dejstvo, da so tudi majhne države dajale svetovni kulturi velikega, brez katerih bi bila le-ta siromašna. Mali narodi so se ustvarjalno potrdili z velikim prizadevanjem za razvoj svoje nacionalne kulture. Zaradi omejenih materialnih možnosti so proizvedli njihove kulture znatno dražji kot pri velikih narodih. Prav zato pa je prispevek majhnih narodov svetovnemu kulturnemu skladu tolikanj pomemben.

Tudi na področju družbenih ved je prispevek majhnih narodov velikega pomena in postaja predmet čedalje večjega zanimanja velikih in razvitih držav. Stevilne rešitve na področju ekonomije, politike in družbenih gibanj nasploh imajo poleg dobro izdelanih teoretičnih principov tudi primerne praktične izkušnje. Kljub temu pa so v kontaktu z razvitimi državami, njihovo znanostjo in kulturo mali narodi izpostavljeni selektivnim kriterijem, katerih težnja je ustvarjanje kulturne in znanstvene dominacije s posredovanjem ekonomskih in političnih meril.

Izmenjava izkušenj

S socialističnimi in protikolonialističnimi revolucijami, z nastajanjem novih držav in pojavom politike neuvrščenosti so se bistveno spremenili politični odnosi in odnosi moči v svetu. Hiter razvoj proizvajalnih sil je pospešil internacionalizacijo proizvodnje in s tem se bolj pripomogel k medsebojni odvisnosti sveta. Hkrati pa se poglobljajo razločja v stopnji razvoja med industrijsko razvitimi državami in državami v razvoju. Kljub osvoboditvi bivših kolonij izpod oblasti metropole so imperialistične sile našle nov način sodelovanja z deželami v razvoju. Le-to se kaže v manj jasnih, a zato mnogo bolj prefinjenih oblikah strukture investicij in finančne pomoči državam v razvoju. S tem se manj razvitim državam onemogoča razvijanje lastnih znanstvenih sil, s katerimi bi mogle enakopravno sodelovati na svetovnem tržišču blaga in rezultatov dela. Tako ostajajo dežele v razvoju brez možnosti hitrega in širokega razvoja idejnih in kulturnih dobrin. Gledano s stališča človeka kot svobodnega ustvarjalca, so te države s tem prikračevane za uveljavitev osnovnih človekovih pravic.

Očitno je, da ostaja razvoj znanosti in tehnologije domena izključno visoko razvitih, predvsem kapitalističnih svetov. Prav zato leži na neuvrščenih nalogah, da izmenjavo izkušenj tehnološkega, tehnološkega in znanstvenega značaja ter medsebojnem sodelovanjem spreminijo današnje stanje in postavijo nove vizije napredka držav v razvoju.

Države v razvoju imajo posebne težave v organizaciji visokega šolstva. Te države se morajo predvsem osvoboditi zunanjih sablon, se orientirati k specifičnim problemom svoje dežele in razviti kadre za transfer moderne tehnologije. Vse to jih usmerja k intenzivnemu sodelovanju med seboj pa hkrati k odprtosti mednarodnega sodelovanja, ki temelji na popolnoma enakopravnem ekonomskem, znanstveno-tehnološkem in političnem dogovarjanju.

Lenja Vipotnik

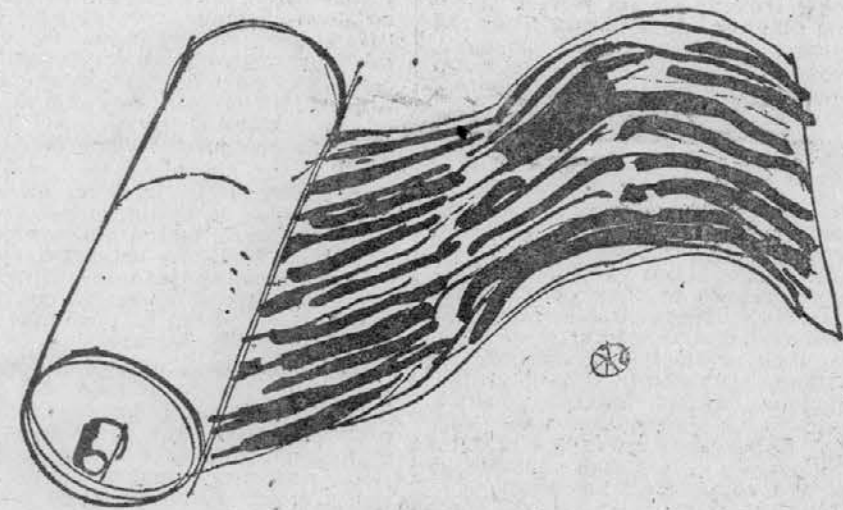
miloš macourek iz zoologije

Žirafa

Ko je žirafa šla hodila v šolo, je imela vedno odlične ocene pri aritmetiki in branju, bila pa je vedno nepopolnija slaba pri telovadbi, ker ni mogla prevrniti kozolca, če se je še tako trudila, tega kratko malo ni mogla, bila je strašno nesrečna, vsi so ji pravili, poglej, kako je to treba napraviti, takole, kaj ni čisto preprosto, toda če se je še tako trudila, žirafa nikdar ni prevrnila kozolca, ker ji je bil njen vrat napoti, in učitelj je zmajeval z glavo, ah, žirafa, žirafa, kakšna nerodna butica si, to ti bo pokvarilo spričevalo, in kaj bodo rekli tvoji starši, in žirafa je tako jokala, da so tisti, ki so šli slučajno mimo, mislili, da dežuje, in ko je prišel spet konec šolskega leta in so razdelili spričevala, je imela žirafa res iz telovadbe najslabšo oceno in je jokala še celo bolj kot prej, in ko je prišla domov, sta jo očka in mama vprašala, kaj se je zgodilo, in žirafa je priznala, da ima iz telovadbe najslabšo oceno, pa očka in mama nista nič odgovorila, smo v sosednjo sobo sta šla in tam dolgo govorila, preden sta prišla nazaj s svojimi starimi spričevali, in ko jih je mala žirafa pogledala, je videla, da sta imela tudi očka in mama iz telovadbe najslabšo oceno.

Zebra

Zebra je redka žival, pravzaprav postaja vsako leto redkejša, pa saj ni čudno, da je tako redka in postaja vse redkejša, zebre se spreminjajo v navadne konje, v rjave ali črne, zebra postaja vse redkejša, saj to je popolnoma naravno, kajti črtaštega jerseyja ne dobiš za noben denar, gre stara zebra v trgovino s hčerama in pravi prodajalcu, rada bi dva kosa jerseyja za moj zebriki, toda prodajalec pravi, žal ni, vendar se bojim, gospa, da nam je črtaštega jerseyja zmanjkalo, bi hoteli spet povprašati čez teden ali dva, morda bomo dobili novo pošiljko, toda blaga ni od nikoder, ne moreš vendar takole kar naprej tekat po trgovinah, zebra pa rastejo, ne morejo hoditi okrog, ne da bi imele kaj na sebi, veste, in tako kupijo slednjé čisto navaden rjav ali črn jersey, takega, kakršnega nosijo navadni rjavi ali črni konji, ali se potem sploh se lahko čudite, da zebra postaja tako redka žival.

Jež

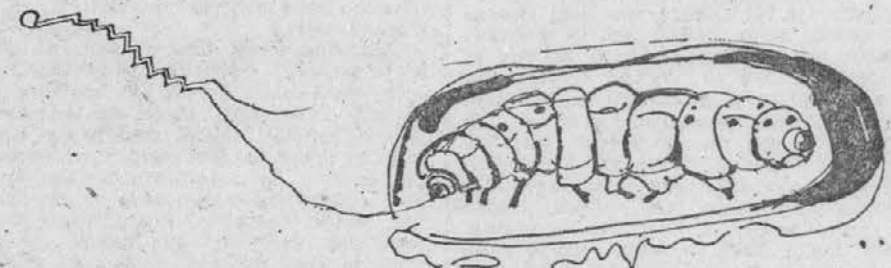
Zimski večeri so dolgi in čisti, pozimi je vsako razvedrilo dobrodošlo, saj navsezadnje ne morete ves čas samo spati, pa kaj naj sicer počne ubogi jež, kaj naj počne vsa družina ježev pozimi, tako pač preprosto ležijo in gledajo v strop, ničesar več si ne vedo povedati, zima je tako strašno dolga, to resnično spravlja ob pamet, saj ne morejo vendar kar naprej jemati uspavalnih tablet, in tako se ježi odločijo, da bodo kupili gramofon in ploščo s poletnimi zvoki, takšnimi, kot je žabje kvakanje ali kaj podobnega, in tako začno potevetati, da bi kupili gramofon, vso pomlad, poletje in jesen varču, jejo in potem gredo in kupijo star gramofon in še ploščo s poletnimi zvoki, takšnimi, kot je žabje kvakanje na primer, toda joj, ko hočejo plačati, ugovarjajo, da jim je zmanjkalo denarja za gramofonske igrice, in to je prav gotovo hud udarec, saj nimaš kaj početi z gramofonom in ploščo, če nimaš gramofonske igrice, ježem je strašno žal, obupani gredo domov, tako, zdaj imamo gramofon, pa kaj to pomaga, ko pa bomo morali spet celo leto varčevati za igrice, pravijo, toda ko pridejo domov, začne najmanjši jež poskakovati od veselja, vsi drugi ježi mislijo, da se mu je zmešalo, toda najmanjši jež vprije, zakaj pa bi sploh kupovali gramofonske igrice, saj smo vendar ježi, kajne, saj imamo na sebi zalogo igric za celih petdeset let, in ježi se spogledajo in se začno smejati in gramofon zaigra in igra vso zimo prav tja do pomladi.

Kamela

Kamelino življenje sploh ni lahko, nikar ne mislite, da kamela kar na prejši prenaša košare in škatle - vseh vrst, polne banan in pomaranč in podobnih reči, prenaša jih od jutra do noči, in ko je njeno delo končano, gre in si kupi žvečilni gumi in začne žvečiti dobro, zakaj pa ne, saj to je edina veselje, ki ga ima in še drago ni, toda vse kamele niso enake, in neka kamela se lepega dne odloči, da svojega denarja ne bo več zapravljala za žvečilni gumi, ampak ga bo rajši hranila in si privoščila počitnice v tujini, zdaj kar naprej prebira imena tujih dežel in mest na košarah in škatlah, ki jih vsak dan prenaša in si misli takole, zakaj pa si ne bi sama ogledala, kako je po svetu, tu je vse tako dolgočasno, samo nekaj kamel, ki žvečijo in nič drugega, pa gre ta kamela in kupi železniško vozovnico in kamero in gre na pot, a ni ravno pretresena nad tem, kar v tujini vidi, samo predstavlja se si, stopi v tujsko restavracijo, in kaj tam vidi, nič drugega kot da vsi posedajo naokrog in na vse pretege žvečijo, in kamela je seveda žalostna in si pravi, oh, kakšna kamela sem, sem mar zato varčevala, sem se mar zaradi tega odrekla svojemu edinemu veselju, in gre domov, kolikor hitro le more, in doma si kupi žvečilni gumi tako kot vse druge kamele.

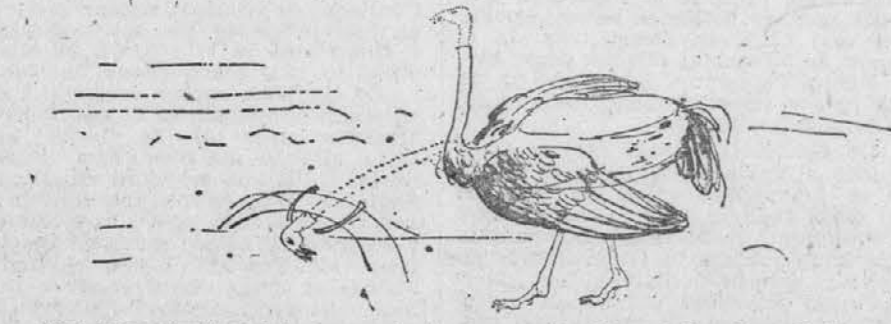
Sviloprepjka

Sviloprepjka izdeluje mnoge lepe reči, svilene šale in ovratnice in bluže, večerne obleke in tako naprej, sviloprepjka je svoj čas napredla veliko veliko stvari za najboljše modne krojače, in nekoč je bila velika modna revija pri Christianu Dioru, vstopiti si smel le, če si imel vabilo, ducati avtomobilov so pripeljali najbolj modne ljudi od blizu in daleč, in zgodilo se je, da je prav takrat šla mimo tudi sviloprepjka, in mislila si je, to bi utegnlo biti zanimivo, in hotela je vstopiti, vzbela se je po stopnicah, toda torn na vrhu stopnic je stal uniformiran vratar in jo vprašal, imate vabilo, gospa?

Sviloprepjka ni imela vabila, kje pa naj bi ga bila tudi dobila, ona se pač ne utegne ubadati z vabili, prevč je zaposlena, ko prede vse tiste lepe svilene reči, in tako je spet šla lepo po stopnicah dol in ven na cesto in se brez ciljno potikala po velikem trgu, in potem je šla domov in lepo v posteljo, kaj pa naj bi počela druga pri vsem tistem delu, ki jo je čakalo naslednje jutro.

Noj

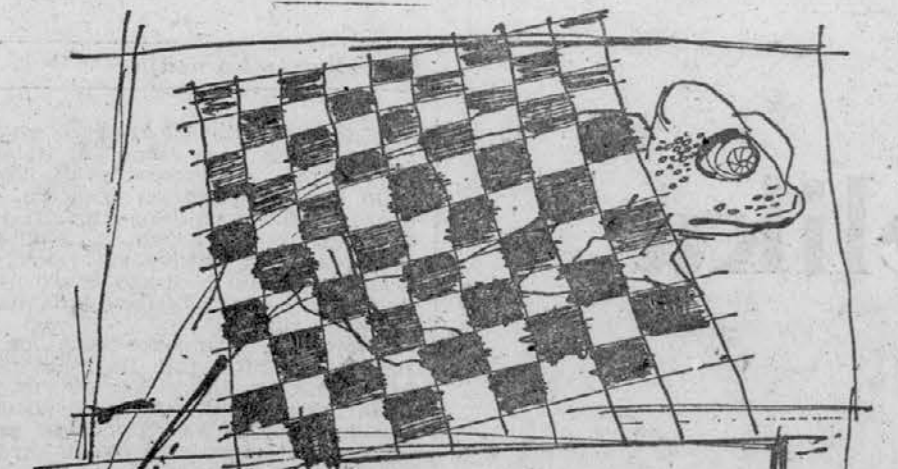

Noj ima strašno dolge noge in kadar se znajde v težavah, pokaže pete in se počene v tek. Teče hitro, resnično zelo hitro, toda nesreča ima včasih še daljše noge kot noj. Različne nesreče so, nekatere imajo kratke, zakrknjene noge, druge dolge in vitke, in tem zadnjim niti noj ne uide.

Kadar noj spozna, da ne bo mogel uiti nesreči, se hitro ozre okrog sebe, opazi kupček peska, steče tja in zarije glavo vanj. Toda na svetu je veliko peska, skoraj toliko peska kot peska, in to ima lahko kaj neprijetne posledice, kajti noj se ne spomni vedno, kateri je prav tisti kupček peska, v katerega je skrčil svojo glavo. Takega noja prav lahko spoznate, saj brez glave tava okrog, ne more spati in ne more jesti, dreva v vsak kup peska, toda vse je brez uspeha, ker ne uporablja možgan.

Medtem pa se njegova glava v kupu peska smehlja sama sebi in si misli, no, no, pa sem le ušla nesreči, potegnila sem daljši konec, res sem pametna glava. Prav malo ve, kaj se dogaja zunaj pod zvezdnim nebom, prav nič ne sumi, da njen noj tava po težali, ubogi noj, ki se mu ni posrečilo uiti nesreči.

Kameleon

V šoli učijo otroke risati mačke in gosence in mrtve liste, zelje in polje, toda videti je, da nihče nikdar niti ne pomisli, da bi otroke naučili risati kameleone. Razlog je najbolj domneva, da je kameleona pretežno kumar. Nič pa ne more biti bolj daleč od resnice. Kameleon je žival, ki jo od vseh živali najlaže narišete, ni vam treba skrbeti, kateri barvni svinčnik boste vzeli, vsak, ki ga boste izbrali, bo prav.

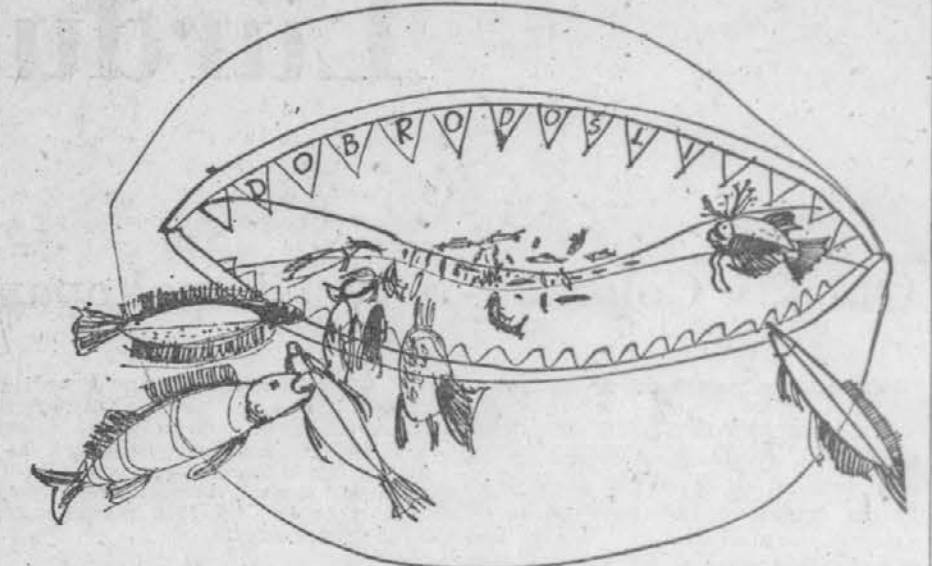
In celo če se pride kameleon priložiti: Kakšna zamisel, narisati me v modri barvi, ko pa sem vendar rumen, vam je treba reči le: Toda, dragi moj, to je vendar tvoj verajšnji portret! To lahko rečete nekaznovano, s tem prav nič ne tvegate, kameleon se ne bo mogel natančno spomniti, kakšen je bil videti včeraj, in bo rajši hitro spreminjal pogovor.

Z nekaj pridonosti lahko kameleonev portrete narišemo vnaprej. Pomislimo malo: mislimo si, da bo kameleon sedel na kockast namizni prt. Zato narišemo tudi kockastega kameleona, s tem prav gotovo ne moremo ničesar izgubiti.

Ne moremo pa tudi ničesar pridobiti, seveda. Kameleoni nimajo navade kupovati svojih portretov. Temu se pravzaprav ne smete čuditi, veste: ne morejo se namreč spoznati. In še ena neprijetna stvar je. Če se dva kameleona srečata, le redkokdaj spoznata drug drugega. Ne vidita se! In celo če je kje zbrana cela gruča kameleonov, je videti, kot bi ne bilo sploh nobenega. Zato velja kameleon za redko žival. In vendar je prav tak kot vse druge živali in v učnem načrtu ga uvrščamo ob polža, mačko in gosenco. Zanimivo je videti, da so mrtvi videti ti lepi oranžni, zeleni in rožnati kameleoni popolnoma enaki. Vloženi v špiřit dobijo vsi enako neopazno sivo barvo.

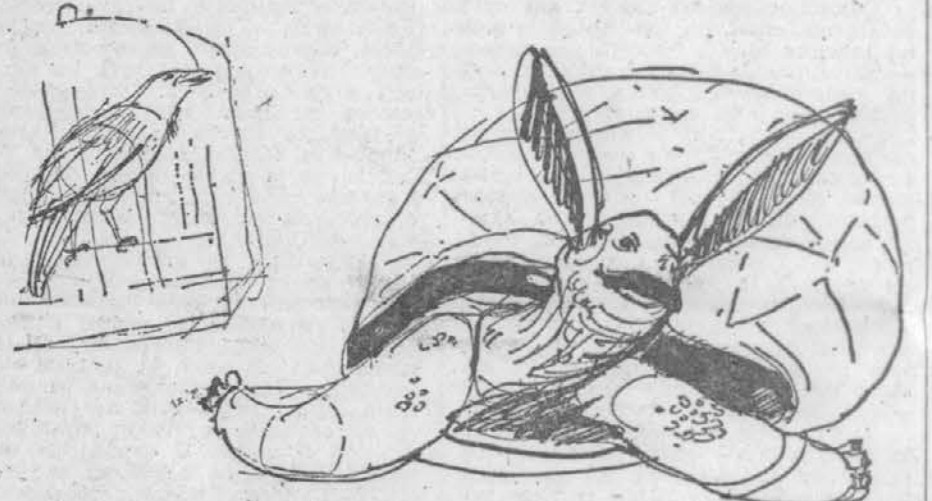
miloš macourek iz zoologije

Kit

Kit je večji od največje ribe in ima to prednost, da ga lahko uporabimo za prikazovanje reči, ki jih na majhni ribi ne bi niti opazili, in zato ravnatelj Ribje šole prosi kita za dovoljenje, da sme pripeljati učence na ekskurzijo, tako da bi lahko na svoje oči videli, kakšna so jetra in želodec, kit ne nasprotuje, daleč od tega, da bi podcenjeval vrednost izobraževanja, in male ribe so strašno razburjene zaradi izleta, doma pravijo starešem, pomislite, jutri gremo na ekskurzijo v kitov želodec, in njihove matere jih svarijo, naj se lepo vedejo, njihov učitelj gre z njimi in kaj bi si vendar mislil, in potem se zjutraj vsa šola zbere pred kitovimi usti, točno ob osmih jih kit odpre in učiteljica pravi malim ribam, tu gori nad našimi glavami lahko vidite nebo, poglejte, kako lepo rdeče je, zdaj pa pojdemo dalje, to je žrelo in to goltance, le previdno, ničesar se ne smete dotakniti, njen glas odmeva v širokih prostorih in male ribe raziskujejo gledajo okrog sebe, in ko pridejo do želodca, šepetajo, joj, poglej, tukaj je torej končal moj očka pa moj dedek pa bratranec Mortimer, in s široko odprtimi očmi preiščujejo, morda bomo nekega dne tudi me končale tu, potem ko odrastemo, toda to je še zelo daleč, pred tem se moramo še veliko naučiti.

Želva

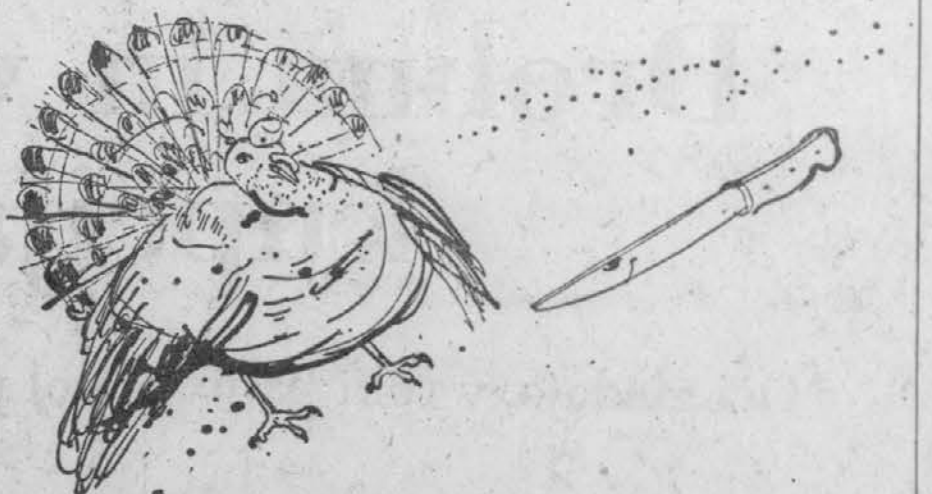

Žirafa ima ušesa, mačka ima ušesa, celo konguru ima ušesa, le želva jih nima, in lahko bi jih imela, lahko bi bila videti kot vsaka druga žival, toda za vse je sama kriva, ni hotela poslušati petja, pa smo tam, kaj se vam zgodi, če ste godrnjav zžagar.

Želva je živala v isti sobi s ptico in ptica je prepevala tako kot vse ptice, ki prvič vidijo pomlad, pela je od zgodnjega jutra do poznega popoldneva, toda želva je rada dolgo spala, imela je veliko časa, sto let in še več, prav nič se ji ni mudilo, nič se ji ni zdelo vredno početi, že vse predelgo je živala in ptička jo je delala živčno. Sprva je želva mislila, ah, nič zato, bom že vzdržala še nekaj let, ptica tudi ne more večno prepevati, v prihodnjem stoletju bo že spet vse lepo tiho in mirno, prava sreča, da sem želva, toda po sedemnajstih letih ji je postalo tega preveč, pa je povabila na večerjo mačko, ki je rada jedla ptice.

Mačka je prišla, bila je lačna, toda vedla se je kot prava dama, kukušno prijetno sobo imate, je rekla, in ah, ta razgled, biti mora čudovito gledati ves čas te strehe, in ptica je pela, kot pač tg počno vse ptice, ko sedemnajstič vidijo pomlad, seveda, zakaj pa ne bi pela, ona ni imela obiskovalca, in želva je poskusila nakazati, da bi lahko imeli za večerjo sočno ptico, če bi mačka to hotela. Toda kako nenavadno, mačka ni privolila v sodelovanje, rekoch, svoj čas sem pojedla toliko ptic, in vse so pele, zdaj mi vse te ptice pojejo v želodcu, kar poslušajte, in želva je skoraj zavpila od nejevolje nad tolikim petjem, ona si je bila želela le tih večer, in tako se je mački opravičila, oprostite, moram se preobčiti za večerjo, in je odšla naravnost v kopalnico in si odsekala obe ušesi. Zdal je bila želva slednjic srečna, slišala je le tišino, ušesa so ležala pod umivalnikom, bila so uporabna le še za mačko, in mačka ni bila niti najmanj užaljena, ni se spominjala, kdaj je bila zadnjičkrat večerjala želva ušesa, ptica je pela, mačka je pojedla želva ušesa, in ko je končala, je rekla pa lepa hvala za čudovito večerjo, ma svidenje, in želva ni rekla ničesar, ker ni slišal ničesar, in mačka si je mislila, kakšna neollikana želva je to, in sploh, kako lahko ta ptica živi z njo v isti sobi?

Puran

Puran je najbolj razdražljivo bitje, nekaj se dogaja z njegovimi žilci in kadar koli vidi rdečo barvo, čisto podivja, na svetu je zelo veliko rdečih stvari, strehe so rdeče in avtobusi in vrtnice, na svetu je veliko rdečih stvari, in videti je, kot bi jih bilo več in več, tako hodi puran nenehno na svet k psihiatru, in ta mu pravi, ne smete ves čas misliti na to, veste, ne smete si tega toliko gnati k sru, zakaj rajši ne berete, poslušate lahko glasbo in greste zvečer na sprehod, toda puran bo ostal puran, najmanjša stvar ga moti, slučajno sreča pikapolonico, in že je ves v ognju, puran kar pomodri, tako kriči, da, to je poslednja malenkost, steče v lekarno in kupi nekaj bele barve, vse svoje prihranke zapravi za belo barvo in belo preplaska vse bencinske postaje in poštne nabiralnike, vsak korenček in paradiznik, vse mesto belo preplaska, toda smešno je to, da zdaj vsi mislijo, da je Novo leto, Novo leto, ko vsi povprašujejo po puranovem mesu, in tako puran izgubi življenje, ne da bi vedel, zakaj.